

1. Keszthely története

Az őskor

Az átmeneti kőkor egykori településeit ma feltehetően víz borítja, de Kr.e. 6000 tájától, az újkőkortól kezdődően leletek, telepjelenségek és temetkezések sora bizonyítja az ember jelenlétét. A város területéről több mint 80 régészeti lelőhely ismert. Számos régészeti különlegességgel büszkélkedhetünk: az újkőkor középső szakaszát a Dunántúl nagy részén a vonaldíszes kerámia kultúrájának keszthelyi csoportja alkotja; a középső rézkorból egy 50 m hosszú, kultikus rendeltetésű épületet ismerünk, amelyben egy egyedülálló csigakürtöt találtak; a rézkor végi kosztoláci kultúra egyetlen magyarországi urnásírja Fenépusztán került elő. A későbronzkori halomsíros kultúra kőkamrás sírjait a város keleti szélén tárták fel, az itt talált bronzkardot Boiu-Keszthely típusnak nevezi a kutatás. Az őskor utolsó szakaszában jelent meg területünkön az első név szerint ismert nép: a kelta.

A római kor

Kr.e. 15-ben érte el a Dunántúlt a római hódítás. A helyi kelta népesség gyorsan romanizálódott, vagyis átvette a római szokásokat. Ebben szerepet játszott, hogy az Adriát és a Dunakönyököt összekötő fontos távolsági- és hadiút mentén itt már az 1. században létesült egy település, amelyen itáliai kereskedők is éltek. Környékünkön több villagazdaság is működött. Vidékünket többször elérte a barbárok támadása. A késői császárkorban sűrűn lakottá vált területünk. Nemcsak a helyi lakosság, hanem elsősorban Észak-Itália védelmére épült fel a 4. század közepén a fenépusztai földnyelven Pannonia provincia egyik legnagyobb erődítménye. A csaknem 400x400 m-es alapterületű, 44 kerek torony által védett erőd falai 2.6 m vastagok voltak. A hatalmas erődöt többször is támadás érte, de minden pusztulás után újjáépítették. Ezért a lakosság egy része a népvándorlaskorban is helyben maradt.

A népvándorlás

A népvándorlás korában, 430-tól először a hunoké lett a Dunántúl, Keszthelyről két gazdag temetkezésüket is ismerjük. 456-ban a keleti gótok jelentek meg itt, Thiudimer király Nagy Theoderik apja székhelye a fenéki erődben volt. Temetőjükből több torzított koponya került elő. 535 után a langobardok megszállták környékünket is, majd Itáliába vonulásuk után, 568-tól az avar birodalom része lett vidékünk. A helyi őslakosok mellé germán és bizánci zsoldosokat és kézműveseket telepítettek az avarok, így egy sajátos műveltség jött létre, amit Keszthely kultúrájának nevezett el a kutatás. Részt vettek az avarok hadjárataiban, ezért nagyon gazdagok a sírjaik. Bár a 630-as évektől maguk az avarok is megtelepedtek itt, ez a népesség két évszázadon át meg tudta őrizni keresztény hitét és kulturális önállóságát.

Keszthely kialakulása

A 9. század elején felbomlott az avar birodalom, és a Dunántúl a Karoling birodalom része lett. A környék hatalmi és közigazgatási központja áthelyeződött Zalavárra, ahol a szláv Pribina kiépítette grófságának központját (Mosaburg) A fenéki erőd azonban továbbra is lakott volt, 900 táján a honfoglaló magyarok pusztították el véglegesen. A magyar köznép csak a 10. század végén telepedett le itt, de a folyamatosságot jelzi, hogy Keszthely neve a szláv "kostel" közvetítésével a latin "castellum"-ból származik. A mai Keszthely területén először több települési góc jött létre, amelynek házai elszórtan, nagy távolságra helyezkedtek el egymástól. Rövidesen megépültek az első templomok is. A Várkertben láthatók a Szt. Lőrinc kápolna alapfalai. Ez egy rotunda (körtemplom) volt, amit a 11-12. században emeltek, majd a 13. században egy négyszögletes hajóval bővítettek

A XIII. század

Keszthely 1247-ben szerepel első ízben írott forrásban, a veszprémi káptalan oklevelében. Ez megemlíti a Szt. Márton plébániatemplomot, a kastély előtti szökőkút helyén, és a Szt. Lőrinc kápolnát. Nemcsak a kastély és a Fő tér körzetében alakult ki falumag, de a mai Szt. Miklós temető területén is, ahol még a XIII. század folyamán felépült Keszthely harmadik temploma. Keszthely királyi birtok volt, de 1291 előtt a Marcali család szerezte meg. Ezt követően alakult ki a település új rendje. A hosszan elnyúló egy utcás faluban az észak-dél irányú fő út mentén mérték ki a jobbágyok belső telkeit. Az élénkülő kereskedelemnek is köszönhetően folyamatosan gazdagodott a település, amelynek lakossága is növekedett. 1332-37 között a keszthelyi plébános 100 dénárt fizetett pápai tizedként, ami a környéken a legmagasabb összeg volt.

A XIV. század

A XIV. század közepén az ország egyik legtekintélyesebb bárója, Lackfi II. István nádor szerezte meg Keszthelyt.

Birtoklása idején felgyorsult a település fejlődése. A gazdagság bizonyítéka, hogy 1368 táján betelepítette a ferenceseket, egy kolduló rend szerzeteseit. Templomuk és kolostoruk a Szt. Lőrinc kápolna elbontását követően a Fő téren épült fel. Az összeesküvéssel vádolt Lackfi Istvánt 1397-ben Zsigmond király kivégeztette. Földi maradványait a ferences templom szentélyében helyezték örök nyugalomra. Sírköve ma a szentély falában látható. A település Nagy Lajos királytól országos vásár tartásának jogát nyerte el, ami a városiasodás egyértelmű jele. 1403-tól következetesen oppidumnak, vagyis mezővárosnak nevezik az oklevelek Keszthelyt.

A XV. század

Zsigmond király többször elzálogosította Keszthelyt, majd 1427-ben Gersei Pethő János fiai László és Péter kapták meg a Rezi váruralommal együtt. A Pethők és leszármazottaik csaknem három évszázadon át maradtak Keszthely birtokosai. A nagy kiterjedésű család tagjai nem csak a mai kastély helyén rendelkeztek földesúri kúriával, de több családtag épített magának házat a városban. A 16. század elejéről már a gazdagabb polgárok, kereskedők és iparosok kőházait is említik. Keszthely továbbra is egy utcából állt, de ennek hossza immár meghaladta a 2 km-t. A gazdag települést többször megtámadták és kifosztották a környékbeli földesurak. A töretlen fejlődést 1532-t követően a törökök megjelenése szakította meg.

A törökör

1552 táján elmenekültek a ferencesek. Kolostorukban katonaságot állomásoztattak a Pethők. Szigetvár eleste után (1566) a Balaton lett a hódoltsági terület határa. Ekkor alakították át végvárrá a kolostort és templomot. A képen G. Turco hadmérnök 1570 körül készített felmérése látható. A várat többször megostromolták a törökök, de elfoglalni nem tudták. A város külső képe is teljesen átalakult. A város déli fele elnéptelenedett, a lakosság a Fő tér és a mai sétáló utca környékén zsúfolódott össze. Ekkor alakultak ki a Kossuth és a Deák u. közötti kis mellékutcák. A 17. században a belvárost is sánccal és árokkal vették körbe. Az élénk határ menti kereskedelemnek köszönhetően a város népessége nem csökkent. A legészakibb városrész. Polgár város későbbi nevén Kiskeszthely önálló lett, és adót fizetett a törököknek. A környék falvai elnéptelenedtek.

Keszthely és a Festeticsek

1690-ben Kanizsa visszafoglalásával vidékünkön is véget ért a törökör. A Rákóczi szabadságharcban (1703-11) a keszthelyi végvár már nem játszott katonai szerepet, mert a védműveket nagy részét lerombolták. A 18. század elején számosan, főleg a Pethők leányági örökösei osztoztak a városon. Az ő részeit felvásárolva lett Festetics Kristóf 1739-ben Keszthely kizárólagos birtokosa. 1745-ben kezdte meg a barokk kastély építését, és hatalmas birtokainak igazgatási központját is ide helyezte. Az építkezések, és a birtokigazgatás számos munkahelyet teremtett. Keszthely a Nyugat-Dunántúl második legnépesebb települése lett. 1772-ben 12 céhbe tömörülve 215 önálló iparost írtak össze a városban.

A XVIII. század

A végvári idők szabadságjogaihoz ragaszkodó lakosok és a Festeticsek között számos konfliktus tört ki, amelyekből mindig a keszthelyiek kerültek ki vesztesen. A konfliktusok ellenére sokat köszönhet Keszthely a Festeticseknek, hisz Kristóf 1759-ben kórházat, Pál, aki 1772-ben grófi rangra emelkedett pedig gimnáziumot alapított a városban. A település térbeli kiterjedése csak lassan nőtt, mert az 1710-től itt tartózkodó katonaság elszállásolási terheitől menekülve sok polgár költözött ki a törökörban elnéptelenedett falvak Keszthelyhez csatolt területén lévő szőlőhegyekbe. Ezt mutatja az 1769-ben készült várostérkép, amelyen a jelentősebb épületeket számmal jelölték. Ezek, akárcsak a tehetős kereskedők és iparosok házai már kőből épültek, és elvértve már emeletesek voltak.

A XIX. század

A szabadságharc leverése után a katonai megszállás rövid ideig tartott. A város gazdasági fejlődése mégis stagnált. Igazi változások különösen a kultúra területén figyelhetők meg: 1862-ben kőszínház épült, 1865-ben Keszthelyen nyílt meg az ország első Gazdasági Tanintézete, 1872-ben kezdődött meg a tanítás a Polgári Leányiskola emeletes épületében, 1882-ben pedig az Irgalmas nővérek zárdájában. 1892-ben a főgimnáziummá szervezett gimnázium, 1897-ben pedig a Gazdasági Tanintézet költözött új épületbe. 1898-ban megalakult a megye és a Balaton vidék első múzeuma, a Balatoni Múzeum Egyesület. Számos társadalmi szervezet működött a nagyközséggé visszaminősített Keszthelyen, a legjelentősebb az Ipartestület és a Társaskör (kaszinó) volt. A város fejlődésének meghatározó személyisége volt Reischl Vencel városbíró (1861-1893)

A XX. század

A 20. század elején, az első világháborúig töretlen volt az idegenforgalom látványos fejlődése. Ebben szerepet játszott, hogy a hévízi termálvíz környéke még nem épült ki, és a hévízi vendégek többsége Keszthelyen szállt meg. Új szállodák és vendéglők nyitották meg kapuikat, új villaépületek épültek, de a polgárok többsége foglalkozott szobakiadással. A Fő tér is megváltozott, sétatérre alakították, 1902-ben felavatták Festetics György szobrát, majd elkészült az "Uránia" színház, az első mozi. A város megközelítését segítette, hogy 1903-ban elkészült a Keszthely-Tapolca vasútvonal. Az állomásépületet ekkor helyezték át a mai helyére. Közeliében rövidesen felépült a város egyik legszebb szecessziós épülete, a "Resti", amit a 80-as években sajnos lebontottak.

A világháborút és a Trianoni békeszerződést követő, az országot sújtó gazdasági válság csak rövid ideig érezte hatását Keszthelyen. A Helikoni Ünnepek megkészt centenárium rendezvényén avatták fel a parkban a Helikon emlékművet, ami a város egyik jelképévé lett. A nemzetközi hírvű fürdőhelyek többsége az utódállamok területére került, így a hazai vendégek számára felértékelődött a Balaton. Keszthelyen számos új középület, iskola, posta, magán kórház, templom létesült, és részben a kastély mellett lebontott istálló anyagából, állami segítséggel felépült a Balatoni Múzeum neobarokk épülete. A város keleti és déli részén újabb területeket parcelláztak, ahol rövidesen megindult a modern nyaralók építése. Az egybeépült Keszthely és Kiskeszthely 1925-ben végre egyesült.

Keszthely lakossága az 1881 és 1941 közötti hat évtized alatt megduplázódott, 6000-ról 12000 főre növekedett. A II. világháború kitörését követően az idegenforgalom érthetően erősen visszaesett. Sok keszthelyi fiatal lelte halálát a keleti fronton. 1944. augusztusától többször érte bombatámadás a várost, emberéletet követelve és a házakban kárt okozva. 1944-45 fordulóján hónapokig állt a front a Balaton déli partján. Nagy veszteség érte a várost és a magyar kultúrát, amikor 1945 március végén a zalaegerszegi állomáson bombatalálat érte a Balatoni Múzeum és a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum anyagát szállító szerelvényt. A várost 1945. március 30-án ürítették ki a magyar és német csapatok. Az ostrom során találat érte a Fő téri templomot, és megsérült az 1509-ben öntött harang is.

A front elvonulása után kifosztották a kastélyt, de a befalazott könyvtár egyedülálló anyaga szerencsére megmaradt. Az élet viszonylag gyorsan konszolidálódott, de a demokratikus átalakulást 1948-ban a kommunista diktatúra követte. Még Festetics György szobrát is eltávolították, helyére szovjet hősi emlékmű került. A Hungária Szálló pártház lett. Az 1950-es közigazgatási reform következtében Keszthely és környéke átkerült Veszprém megyéhez. 1954-ben visszakapta Keszthely az 1871-ben elvesztett városi rangját, de a reakciónak minősített település fejlesztésére alig jutott pénz. A lakosság lelkesen csatlakozott 1956-ban a forradalomhoz, és az országban egyedülként Keszthelyen emléket állítottak az elesett hősöknek.

A város hátrányos helyzetének köszönhetően a belváros megőrizte eredeti hangulatát, csak egy-két "sebet ejtettek" rajta. A Kádár-korszak konszolidációját követően Keszthely is fejlődésnek indult. A népességszám megduplázódott a világháború előttihez képest. Új családi házas övezetek és lakótelepek létesültek. Hozzájuk kapcsolódóan pedig közintézmények és üzletek épültek. Megjelent a városban az ipar, elsősorban a könnyűipar. 1979-ben Keszthely visszakapta Zala megyéhez. A 60-as évektől külföldről is egyre több vendég érkezett, a dinamikus növekedő idegenforgalom kiszolgálására új szállodák, vállalati üdülők épültek. A legjelentősebb a Balaton parton a Hotel Helikon (1971). A kulturális kínálatot, a látványokat bővítette, hogy a Festetics kastélyt eredeti pompájában állították helyre.

A rendszerváltás után

1990-ben Keszthelyen is megtörtént a rendszerváltás. Létrejött az önkormányzat. A város életét a 18 tagú választott képviselő-testület élén a polgármester irányítja. A társadalmi és a kulturális életben egyre komolyabb szerephez jutnak a civil szervezetek. A gazdasági rendszerváltás az állami vállalatok felszámolásával, számos munkahely megszűnésével járt együtt. A város gazdasága szinte egyoldalúvá vált, a lakosság többsége valamilyen formában az idegenforgalomhoz kapcsolódó területen tevékenykedik. A tömegturizmus visszaszorult, a vállalati üdülők többsége szállodává alakult. Egyéni kezdeményezésnek, a magántőke befektetéseinek köszönhetően számos kisvállalkozás létesült, a kereskedelem fellendült, és a belvárosi épületek többsége is megújult.

A városvezetés célja a lakossági igények minél magasabb szintű kiszolgálása mellett az idegenforgalom, ezen belül a minőségi turizmus fejlődésének segítése. 1992 óta két évenként újra megrendezésre kerül a "Helikon", amelyen az egész Dunántúlról csaknem 4000 diák mutatja be művészeti tudását. Nemes burkolóanyagokból megépült a

sétalóutca, új épületet kapott a Fejér György Városi Könyvtár, 2002-ben megnyílt a Balaton Színház és Kongresszusi Központ. Eredeti formáját nyerte vissza a szigetfürdő, kereskedelmi vitorláskikötő épült a "Libáson". Keszthely jó úton halad, hogy megfeleljen a "Balaton fővárosa" címnek.

2. A Keszthelyi Vajda János Gimnázium története

A gróf Festetics Pál által alapított iskola 1772-ben 3 évfolyamos gimnáziumként kezdte meg működését a Kossuth Lajos utca 45. számú épületben. Az első osztály tanulói a principisták, a második a grammatisták, a harmadik a syntaxisták voltak. Az első oktatók ferences rendi papok voltak. Fő tantárgyak a latin, hittan, földrajz, történelem és természetrajz. Rendkívüli tárgyként a görög nyelvet, a mértant, a természettant és a hazai szokásjogot vehették fel a tanulók.

Iskolánk 1789-ben a költészet és a szónoklat két évfolyamával bővült, mely ettől kezdve királyi intézmény, állami gimnázium. 1800. november 4-én az iskola új épületben, a mai rendház második emeletén nyert elhelyezést.

1806-tól a gimnázium 6 osztályos lett. 1808-ban a Csornai Premontrei Rend vezetése alá került. A reformországgyűlések idején a magyar nyelv meghódította az iskolát. Az oktatás zömmel magyarul folyt, a bizonyítványok, értesítők magyarul készültek.

1850-ben az iskolát négyosztályos reálgimnáziummá szervezték át. Az osztályrendszert felváltotta a szakoktatás, a hivatalos nyelv ismét a német lett.

1890-től a gimnáziumot nyolcosztályos főgimnáziummá szervezték át, azzal a feltétellel, hogy a város az oktatáshoz megfelelő épületről gondoskodik.

1892. augusztus 23-án avatta fel Keszthely lakossága a Schadl János tervei alapján készült új épületet. (Az oktatás túlnyomórészt ma is ebben az épületben folyik.) Az itt tanulók 1922 óta vettek részt tanulmányi versenyeken. Az 1924-es eredményeket követően a keszthelyi gimnáziumot az ország legsikeresebb intézetének nyilvánították.

1924-35-ig az iskola reálgimnáziumként működött, majd egy 1934. évi törvénycikk értelmében fokozatosan újból gimnáziummá alakult át. A premontreiek vezetése alatt a diákok teljes vallásszabadságot élveztek, de arra nagyon ügyeltek, hogy minden tanuló eleget tegyen a saját vallása által előírt kötelezettségeknek.

1948-ban az intézményt államosították, és fokozatosan négyosztályossá szervezték át. Az 1951-es törvényrendelet alapján a gimnáziumot humán és reál tagozattal kellett megszervezni. 1958-ban bevezették a gyakorlati foglalkozásokat, majd 1959-ben egy osztályban az 1 napos gyakorlati munkát. Ezek megszűnte után 1990-ig a gimnáziumi osztályok mellett előbb mezőgazdasági, majd közgazdasági és egészségügyi szakközépiskolai, valamint gép- és gyorsíró szakiskolai osztályok is indultak. A nappali rendszerű oktatás mellett folyamatosan működött felnőttoktatás is a levelező tagozaton.

Az iskola fennmaradásáért többször is meg kellett küzdeni (1788, 1794, 1830, 1887), de a város vagy a rend vezetőinek határozott fellépése mindig megghiúsította a gimnázium áthelyezését vagy megszüntetését.

Az iskola falai között számos kiválóság tanult, mint például Deák Ferenc, Batsányi János, Festetics György, Festetics Tasziló, Fejér György, Vaszary Kolos, Laky Demeter, Bernáth Aurél, Kuncz Adolf, Básti Lajos, Bertha Bulcsú, Csík Ferenc.

Akadémikusaink: dr. Mátyás Flórián, dr. Bulla Béla, dr. Czibere Tibor, dr. Horváth József, dr. Hadrovics László, dr. Vértes Attila és dr. Németh Tamás, a Magyar Tudományos Akadémia jelenlegi főtákará.